SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:1823

av Sophia Granswed Baat m.fl. (M)

Stärkande av kraven vid återtagande av välfärdsverksamhet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa kommuners och regioners möjlighet att återta konkurrensutsatt verksamhet i egen regi utan föregående konsekvensanalys och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på oberoende jämförelser av kostnader, kvalitet och brukarinflytande inför beslut om återtagande av verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda lagändringar som säkerställer att beslut om återtagande av verksamhet inte enbart grundas på politiska eller ideologiska överväganden utan på dokumenterade verksamhetsmässiga och ekonomiska skäl och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Svensk välfärd bygger på höga ambitioner om kvalitet, tillgänglighet och effektivitet. Under de senaste decennierna har offentliga, privata och idéburna aktörer tillsammans bidragit till utvecklingen av verksamheter inom bland annat äldreomsorg, omsorg om personer med funktionsnedsättning, hälso- och sjukvård samt utbildning.

För Moderaterna är det avgörande att den verksamhet som finansieras med offentliga medel organiseras på ett sätt som tillvaratar medborgarnas intressen och säkerställer ett ansvarsfullt användande av skattebetalarnas pengar. Den centrala frågan bör därför inte vara vilken aktör som bedriver verksamheten, utan vilken driftsform som bäst främjar kvalitet, effektivitet och goda resultat för brukare och medborgare.

Kommunal och regional verksamhet i egen regi kan i vissa fall vara den mest ändamålsenliga lösningen. I andra fall kan privata eller idéburna utförare bidra med särskild kompetens, utvecklingskraft och valfrihet. Det bör därför vara verksamhetens faktiska resultat snarare än organisatoriska eller ideologiska utgångspunkter som avgör valet av driftsform.

Under senare år har flera kommuner valt att återta tidigare upphandlade verksamheter i egen regi. Sådana beslut kan vara motiverade i enskilda fall. Samtidigt innebär de ofta betydande konsekvenser för brukare, anhöriga, medarbetare och kommunal ekonomi. Mot denna bakgrund finns det skäl att säkerställa att beslut om återtagande vilar på ett tillräckligt underlag och att konsekvenserna av besluten redovisas på ett öppet och jämförbart sätt.

Erfarenheter från Stockholms stad

Utvecklingen i Stockholms stad illustrerar behovet av ökad transparens och systematisk uppföljning vid återtagande av verksamheter i egen regi. Det framgår av Stockholms stads budgetunderlag och offentliga dokument att staden under mandatperioden 2022–2026 haft ett uttalat politiskt mål att öka verksamhet i egen regi. Bland annat finns beslut eller utredningar om att ta över parkdrift i egen regi i flera stadsdelsförvaltningar. Järva stadsdelsförvaltning övertog parkdriften i egen regi 2025, och motsvarande uppdrag eller utredningar anges för Hägersten-Älvsjö, Bromma, Hässelby-Vällingby, Skarpnäck, Farsta och Enskede-Årsta-Vantör.

I Södermalms stadsdelsnämnds verksamhetsplan för 2025 anges att bland annat Danvikstulls dagliga verksamhet samt Reimersholmes servicebostäder och Tantolundens gruppbostäder ska återtas i egen regi. I ett tjänsteutlåtande till stadsdelsnämnden den 16 juni 2026 redovisade Södermalms stadsdelsförvaltning erfarenheter från genomförda återtaganden inom äldreomsorg, LSS-verksamhet och lokalvård. Enligt förvaltningens redovisning hade nämnden under mandatperioden återtagit 176 boendeplatser inom äldreomsorgen, 36 boendeplatser enligt LSS, 28 platser inom daglig verksamhet enligt LSS samt lokalvården för 40 förskolor, parklekar

och öppna förskolor. Förvaltningen bedömde att kvaliteten hade bibehållits eller förbättrats efter återtagandet. Samtidigt konstaterades att kostnaderna för lokalvården hade ökat medan kostnaderna för äldreomsorg och LSS-verksamhet var oförändrade eller lägre än tidigare.

Dessa erfarenheter visar att effekterna av återtaganden behöver bedömas utifrån varje enskild verksamhets förutsättningar. Det illustrerar också vikten av att beslutsfattare och medborgare ges tillgång till underlag som gör det möjligt att på ett objektivt sätt bedöma om ett återtagande leder till högre kvalitet, ökad effektivitet eller andra påvisbara förbättringar. Det är inte tillräckligt att hänvisa till att en verksamhet ska drivas i kommunal eller privat regi. Förändringar av driftsformen bör kunna motiveras med tydliga och dokumenterade verksamhetsmässiga eller ekonomiska skäl.

Valfrihet och mångfald inom välfärden

Mångfald av utförare bidrar till att skapa valfrihet för medborgarna och kan samtidigt främja utveckling och förbättring av välfärdens verksamheter. Inom exempelvis äldreomsorg och stöd till personer med funktionsnedsättning är kontinuitet, trygghet och individens inflytande av stor betydelse. Beslut om förändrad driftsform kan därför få långtgående konsekvenser för de personer som berörs av verksamheten.

Ett system där olika utförare verkar inom ramen för gemensamma kvalitetskrav ger möjlighet till jämförelser, utveckling av nya arbetssätt och ökad valfrihet för den enskilde. Samtidigt måste samtliga utförare, oavsett driftsform, uppfylla högt ställda krav på kvalitet, ekonomi och rättssäkerhet. Det bör därför finnas sakliga och väl dokumenterade skäl när en verksamhet som fungerar väl återtas i kommunal regi. På motsvarande sätt måste huvudmannen ha möjlighet att förändra driftsformen när kvaliteten brister eller när andra dokumenterade skäl talar för det.

Krav på konsekvensanalys och transparenta beslutsunderlag

Mot denna bakgrund bör regeringen utreda hur kommuners och regioners möjligheter att återta konkurrensutsatt verksamhet i egen regi kan förenas med tydligare krav på beslutsunderlag och uppföljning. Inför beslut om återtagande bör kommunen som huvudregel vara skyldig att redovisa en offentlig konsekvensanalys som omfattar:

- En jämförelse av de samlade kostnaderna för fortsatt extern drift respektive kommunal drift, inklusive administrativa kostnader, investeringar, pensionsåtaganden och omställningskostnader.
- En bedömning av konsekvenserna för verksamhetens kvalitet, bemanning, kontinuitet och brukarnöjdhet.
- En analys av effekterna på brukarnas valfrihet och på mångfalden av utförare.
- En redovisning av konsekvenserna för personal och kompetensförsörjning, samt en prövning av om identifierade problem kan hanteras genom andra åtgärder än ett återtagande.

Konsekvensanalysen bör offentliggöras innan beslut fattas och vara möjlig att granska för såväl berörda brukare som allmänheten. För större återtaganden bör det även övervägas om oberoende granskning av beslutsunderlaget ska kunna krävas.

Kommunalt självstyre och ansvar för offentliga medel

Det kommunala självstyret utgör en grundläggande princip i det svenska statsskicket. Samtidigt finns ett legitimt statligt intresse av att säkerställa att offentliga resurser används effektivt och att beslut som påverkar välfärdens organisation fattas på sakliga grunder. Regeringen bör därför utreda om nationella regler kan ställa tydligare krav på underlag, motivering och uppföljning vid återtaganden av konkurrensutsatt verksamhet. Utredningen bör även analysera om det i vissa fall bör krävas särskilda skäl för att återta verksamhet i egen regi när verksamheten uppvisar god kvalitet, stabil ekonomi och högt förtroende bland brukarna. En sådan reglering bör utformas med respekt för det kommunala självstyret samtidigt som den säkerställer att beslut om förändrad driftsform grundas på dokumenterade verksamhetsmässiga och ekonomiska överväganden.

Avslutning

Välfärdens organisation bör präglas av långsiktighet, kvalitet och ansvarstagande. Beslut om att återta verksamheter i egen regi kan få omfattande konsekvenser för såväl brukare som skattebetalare och bör därför föregås av väl underbyggda analyser och transparenta beslutsprocesser. Erfarenheterna från Södermalms stadsdelsnämnd visar att resultaten av återtaganden kan variera mellan olika verksamheter och att generella antaganden om fördelarna med en viss driftsform därför bör undvikas.

Regeringen bör mot denna bakgrund utreda hur regelverket kan stärkas så att beslut om återtagande av konkurrensutsatt verksamhet i större utsträckning grundas på dokumenterade verksamhetsmässiga och ekonomiska skäl samt föregås av öppna och jämförbara konsekvensanalyser.

På så sätt kan kvaliteten i välfärden, den enskildes valfrihet och ett ansvarsfullt användande av offentliga medel värnas.

Källor

1. Södermalms stadsdelsnämnd, Verksamhetsplan 2025.
2. Södermalms stadsdelsförvaltning, Återtagna verksamheter i egen regi. Svar på skrivelse från Moderaterna och Centerpartiet, dnr SÖD 2026/372, 2026-05-29.
3. Återtagna verksamheter i egen regi: Äldreomsorg och LSS, sammanställning av beslutsunderlag från Södermalms stadsdelsnämnd.
4. Södermalms stadsdelsförvaltning, Uppföljning av verksamheter i egen regi 2025, avseende bland annat Danvikstulls dagliga verksamhet, Reimersholmes servicebostäder och Tantolundens gruppbostäder.

Sophia Granswed Baat (M)

Lotta Högström (M) *Merit Frost Lindberg (M)*

Kristina Axén Olin (M) *Adam Reuterskiöld (M)*